

Berättelser om olyckor på isen

hämtade ur Isboken: Friluftsförbundet (femte omarbetade upplagan 2003)

(Äldre exempel, alltså inga mobiltelefoner, och kanske andra skidbindningar än nu. I texterna finns en del ord som man kanske behöver pratat om, förklara eller byta ut.)

De här exemplen ge dig som pedagog större förståelse för vilka risker som kan finnas på isen.

Kanske tycker du också att någon eller några av dessa exempel passar bra för er att läsa och prata om i klassen? När ni läst, - prata om vad det var det som gick fel? - och vad var det som blev rätt ändå?

Ojämn isläggning

Större delen av sjön hade 6-7 cm is, men här och var fanns svagare partier. Det hade femtonåringen, som var ute i mörkret på nya mopeden, ingen chans att se. Och när han gick igenom hade han inga möjligheter att ta sig upp på den hårda blanka nyisen.

En kamrat hörde hans nödrop och rusade ut. Han kröp fram på den svaga isen och sträckte fram en pinne. Men han fick inte fäste nog att dra upp kamraten i vaken, utan gled allt närmare kanten. Till slut måste han släppa pinnen.

Han kröp tillbaka och rusade upptill närmaste hus. Bad mamman ringa 112. Fick med sig en jämnårig och några vassa verktyg och gav sig ut igen. Den här gången gick det bättre. Det var två som bildade kedja och siste man hade verktygen att få fäste med i isen.

Att prata om: Vad blev fel här? Vad blev rätt?

Ensam, orekognoserad is, i mörker, utan säkerhetsutrustning, och på en bullrande moped. Han kunde varken se eller höra att isen blev svag och han hade ingen chans att ta sig upp utan hjälp.

Ojämn isläggning

Vi var två välutrustade tonåringar som åkte längs stranden. Längre ut bar inte isen. Det var kallt, började mörkna och vi hade två mil hem. Vid mynningen till en djup vik stannade jag för att undersöka om vi kunde gå över. Min kamrat fortsatte förbi mig och ut i en "hängmatta" ca 40 meter innan det brast. Han hade ingen chans att ta sig upp. Isen brast vid varje försök med isdubbarna.

Jag drog mig ut med hjälp av dubbarna, och kastade min lina, men kunde inte, liggande på den tunna isen, både få fäste och dra upp honom. Jag lindade linan några varv runt en isdubb, högg fast dubben och höll fast änden med andra handen – och han kunde dra sig upp på linan utan att spräcka isen.

Att prata om: Vad blev fel? Vad blev rätt?

Chansa inte! Stanna och pika när du misstänker att isen kan vara svagare. Och vänd direkt när det knakar eller bågner under dig. Ha en riktig livlina – med tillräcklig längd, kastvikt och dimension som man får grepp om - och lär dig hantera linan. Minst en kamrat till hade varit bra. Då hade jag kunnat säkra mig med en lina till honom och fått hjälp att dra- eller dra upp mig – om isen brustit även under mig.

Strömställe

En mycket erfaren skridskoåkare gav sig – mot alla regler – ensam ut på sjön Drevviken utanför Stockholm. Det enda som kan sägas till hans försvar är att varit ute och åkt på sjön hela föregående dag, samt att det fanns en hel del folk på isen. Han kände sig till och med så säker på att han "kunde" isen, att han lämnade ryggsäcken med räddningslinan kvar i bilen.

När han var på väg in i viken vid Gudö, tyckte han sig höra sitt namn ropas. Han vände på huvudet och spanade ut över isen men såg inte till någon han kände. Plötsligt låg han i öppet, strömt vatten. Genom att han inte hade ryggsäck sjönk han djupt och fick en ordentlig kallsup. Hostande kämpade han sig tillbaka till iskanten. Men den brast när han försökte ta sig upp. Han insåg snabbt att han nu var alldeles för utpumpad för att orka bryta sig tillbaka till starkare is.

Han fick ropa på hjälp en god stund innan någon hörde honom. Slutligen kom en annan skridskoåkare och kastade en räddningslina. Men i kastet tappade han taget om ytterändan, så att hela linan flög iväg över huvudet på den nödställde och långt ut i det öppna vattnet.

Nu kom en villaägare släpande på en stege. Vid det här laget var dock mannen i vaken så stelfrusen att han inte kunde gripa tag i och hålla fast stegen. En man fick då krypa ut på stegen och hålla den nödställdes händer, medan den andre räddaren drog dem bägge bakåt mot fast is.

Att prata om: Vad blev fel här? Vad blev rätt?

Här begicks många fel. Du ska aldrig ge dig ut ensam; inte ens om du rekognoserat isen dagen innan. Där det bar igår kan det vara öppet idag.

Det är naturligtvis lika dumt att åka utan att se sig för, som att lämna ryggsäck och räddningslina i land. Mannen hade heller ingen visselpipa. Med den hade han kanske kunnat påkalla uppmärksamhet tidigare. Hjälparen med räddningslinan skulle haft ytterändan ordentligt fastsatt.

Den slutliga räddningen utfördes dock på ett föredömligt sätt.

Snön isolerar

Bror min och jag gick ut för att kolla isen. Den var några decimeter tjock och av utmärkt kvalitet. Men här och var låg snöhögar som inte hade hunnit smälta vid senaste tövädret.

"Här är jättetjockt", sa brorsan. Och så klev han rakt in i en snödriva och sjönk ner till halsen. Det fanns inte en tillstymmelse till is under snödrivan.

Att prata om: Hur kunde det bli så?

Snön isolerar och hindrar istillväxten. Om snöns blåser ihop till drivor kan de barblåsta partierna växa till och bli tjockare, men under drivorna kan isen i stället smälta bort.

Snön döljer

Jag hade inte hunnit mer än ett trettiotal meter från stranden när isen brast under skidorna. Det var sent på eftermiddagen, det började mörkna, och inte en människa syntes till.

För att kunna komma upp på isen måste jag få av mig skidorna. Åtminstone den ena. Men bygelbindningen satt som berg! Dessutom hade jag svårt att hålla mig uppe vid ytan. Skidorna fungerade som omvända grodfötter; när jag trampade vatten sjönk jag bara djupare ned.

Att lossa bindningen med en hand var omöjligt. Jag var tvungen att använda bägge händerna. Det innebar att jag måste börja mig framåt och doppa ned huvudet i det mörka kalla vattnet. Under tiden sjönk jag nedåt. Efter varje misslyckat försök måste jag på nytt arbeta mig upp till ytan för att få luft. Det tog mig minst fem minuter att få av den första skidan. Jag orkade inte ens försöka med den andra.

Med hjälp av en stav, som lyckligtvis flöt, försökte jag sedan dra mig upp på isen. Men den brast, gång på gång. Slutligen nådde jag dock fram till tjockare is där jag kunde häva mig upp så mycket att jag fick det fria benet över iskanten. Hade jag gått ner mig länge ut hade jag troligen aldrig kommit upp.

Prata om: Vad var det som blev fel här?

Skidorna fördelar kroppsvikten över en större yta. Härigenom kan skidåkare, utan att vara medvetna om faran, komma långt ut på mycket svag is. Bygelbindningar är praktiskt taget omöjliga att få upp när skidan saknar ett fast underlag. Pröva själv! Att komma ur pjäxorna kan också vara mycket svårt, även om du varit förutseende nog att lossa snörningen och låtit bli att göra dubbelknut på rosetten! Troligen måste du även då använda bägge händerna och doppa ner huvudet under vattnet. Dessutom måste du antagligen ta av dig vantarna, vilket innebär att du sedan snabbt domnar i händerna.

Slutsatsen blir att en skidåkare som gått ner sig är mycket illa ute. Ska man till varje pris ta sig över ett misstänkt område är det säkrast att ta av skidorna och promenera. Då bortfaller också riskmomentet med den fördelade vikten, och skulle man gå ner sig är det nära tillbaka till bärig is.

Våris

Förr i tiden var det inte lika självklar att även kvinnor skulle ha ryggsäck. Man såg den mer som en börda än som flythjälp. Paret vände hemåt efter att ha åkt några tidiga morgontimmar på den natthårda vårisen. När de närmade sig hemmastranden, som låg i söderläge, blev isen sämre. Båda gick ner sig, men lyckades komma upp på isen. Nu gjorde de misstaget att inte vända och söka land vid en skuggig strand, utan fortsatte längre in mot den av vårsolen uppvärmda stranden.

Än en gång brast isen och båda hamnade i vattnet. Vårisen brast när de försökte ta sig upp. Det var också före den tid man hade kommit på att ha räddningslinan tillgänglig så att man kunde kasta den från vaken. När mannen, som flöt på sin ryggsäck, till sist blev räddad, hade han sett sin hustru drunkna utan att kunna nå henne.

En plurrning som inträffar vid gränsen till stark is är oftast inget problem – om du har kamrater och utrustning. Men situationen blir helt annan om du stannat för länge på mjuk våris eller om du är långt ute på havsis som börjar brytas upp. Då finns inga säkra iskanter. Allt är ett gungfly som för varje minut blir allt mindre bärigt. Detta är situationer som du bara inte får utsätta dig för.

Islossning

En härlig vårförmiddag var vi en grupp ute och åkte på Mälaren. En av oss trampade igenom isen och blev blöt upp till knäet. Vi tyckte då att det var dags att avbryta färden. Isen var visserligen fortfarande hård på ytan, men vårisar är ju förrädiska.

Sedan vi kommit i land och gått ett stycke vände jag mig om och kastade en blick ut över fjärden. Vad får jag se? Jo, inte ett isflak, inte en isbit finns kvar. Sjön svallar fritt där vi fem minuter tidigare åkte skridsko. Hade vi stannat kvar ute på isen hade vi inte haft en chans att rädda oss.

Vad hade hänt? Ett större lastfartyg hade passerat i rännan - vi hade inte sett det därför att det varit dolt bakom en ö. Svallvågorna hade fått hela istäcket att gunga sönder. Vårisen hade bestått av endast på ytan sammanfrusna smala "is-stavar" som slets isär av vågorna och snabbt smälte i det av vårsolen redan uppvärmda vattnet.